

ՄԱՍՆԱԳԻՏԱԿԱՆ ՇԱՐՈՒՆԱԿԱԿԱՆ ԶԱՐԳԱՑՄԱՆ  
ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒՄԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ  
ԱԶԳԱՅԻՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆԻ ՕՐԻՆԱԿՈՎ

**Բանալի բառեր՝** շարունակական կրթություն, մասնագիտական զարգացում, ցկյանս ուսուցում, վերապատրաստում, նոր հմտություններ:

**Keywords:** continuing education, professional development, lifelong learning, training, new skills.

Գրադարանները ենթակա են շարունակական փոփոխության հատկապես այսօրվա թվային տեղեկատվական միջավայրում: Սա նշանակում է, որ մենք պետք է լինենք ճկուն, արագ արձագանքենք փոփոխություններին և շարունակաբար զարգանանք: Այս հարցում հաջողության հասնելու կարևոր նախապայման է աշխատակազմի մասնագիտական և տեխնիկական հմտությունների շարունակական զարգացումը:

Աշխարհն այսօր խոսում է արդյունաբերական չորրորդ հեղափոխության մասին: Այն տեխնոլոգիական հեղափոխություն է, որը կոտրում է սահմանները թվային ու կենսաբանականի միջև:

Այսօր արագ զարգացող փոփոխությունների միջավայրում հարց է առաջանում. արդյո՞ք գրադարանները բավականաչափ արդյունավետ են օգտագործում տեխնոլոգիաները որպես մարդկության գիտելիքի սուրհանդակ իրենց եզակի դերը հաստատելու համար: Այդ նպատակով գրադարանային մասնագետները առաջ են քաշում գրադարան 5.0 մոդելը (Library 5.0), որն իր հատկանիշներով պիտի համապատասխանի տեղեկատվական հեղափոխության բոլոր որակներին [Noh, 2022, 2]:

Գրադարան 5.0 մոդելին բնորոշող հիմնաբառերի շարքում հիշատակվում են թվայնացում, հիպերկապ, էկո-գրադարան, կանաչ գրադարան, տվյալների կառավարում, մեծ տվյալներ, արհեստական բանականության վրա հիմնված տեղեկատու ծառայություն, խելացի գրադարանային միջավայր, խելացի ծառայություններ, մետատիեզերք և այլն [Նույն տեղում, 11]:

Գրադարանային-տեղեկատվական ծառայությունները թվային դարաշրջանում մեծապես տեխնոլոգիական ուղղվածություն ունեն՝ ադպիսով փոխելով նաև գրադարանային ծառայությունների մատուցման ձևերը: Թվային միջավայրում արդյունավետ աշխատելու համար գրադարանավարները կարիք ունեն վերապատրաստվելու և ձեռք բերելու այնպիսի փորձ և գիտելիքներ, որոնք թվային տեղեկատվական ռեսուրսները և ծառայությունները կառավարելու հնարավորություն կտան նրանց: Գրադարանային ծառայությունների ոլորտում աշխատակազմի վերապատրաստման կարևորությունը չի կարելի անտեսել: Այն պահանջում է գրադարանի ղեկավարության խիստ ուշադրությունը: Կարևոր է ոչ միայն թույլ տալ, այլև խարխուսել աշխատակազմին ժամանակ տրամադրել նոր հմտություններ յուրացնելու և դրանք աշխատանքում օգտագործելու հարցում: Թվային դարաշրջանի մարտահրավերներին և հնարավորություններին ընդառաջ գնալու համար աշխատակազմի վերապատրաստման և նոր հմտություններով վերազինման մեջ կատարած ցանկացած ներդրում կարդարացվի՝ օգտվողների համար դրույթացնելով տեղեկատվության հասանելիությունը դեպի թվայնորեն ավելի գիտակցաբար գրադարան: Մինչ գրադարանային կրթություն տվող բուհերը պատրաստում են տեսական գիտելիքներով զինված մասնագետներ, մասնագիտական վերապատրաստման կենտրոնները վերազինում են արդեն իսկ աշխատող գրադարանավարներին՝ առավել անմիջականորեն բարձրացնելով նրանց աշխատանքային արդյունավետությունը [Gbaje, 2013, 30]:

Որպեսզի գրադարանի գործունեությունը լինի արդյունավետ և այն կարողանա հաղթահարել ժամանակի մարտահրավերները, ապա գրադարանում պետք է աշխատեն հմուտ, կոմպետենտ և վստահ մասնագետներ:

Մասնագիտական շարունակական զարգացումը պետք է գրադարանավարի աշխատանքային գործունեության անբաժան մաս կազմի: Աշխատանքային գործունեության ընթացքում գրադարանավարի մասնակցությունը տարատեսակ աշխատաժողովների, վերապատրաստման դասընթացների, առկա կամ հեռավար սեմինարների շատ կարևոր է նրա մասնագիտական աճի, լճացումից խուսափելու, նոր հմտությունների և գիտելիքների ձեռքբերման և դրանով իսկ ժամանակի ընթացքում աշխատանքում փոփոխությունների հետ առաջ եկող մարտահրավերներին դիմակայելու համար:

Հայաստանի ազգային գրադարանը փորձում է թե՛ Ազգային, թե՛ Հայաստանի այլ գրադարանների գրադարանավարների համար ստեղծել մասնագիտական աճի նախադրյալներ՝ կազմակերպելով մասնագիտական զարգացման տարաբնույթ դասընթացներ և իրազեկելով այլ կազմակերպությունների կողմից նմանատիպ իրադարձությունների մասին:

2021-2022 թթ. թե՛ առկա, թե՛ հեռավար ձևաչափերով կազմակերպվել և անցկացվել են մեկ տասնյակից ավելի սեմինարներ, որոնց մասնակցել են և՛ Ազգային, և՛ Հայաստանի տարբեր մարզերի գրադարանավարներ:

2022 թ. փետրվարին ՀԱԳ մասնագետները հրավեր ստացան Կապանի ակումբադարանային միավորումից անցկացնել վերապատրաստման դասընթաց Կապան համայնքի՝ քաղաքի և շրջակա մի քանի գյուղերի 41 գրադարանավարների համար: Դասընթացի հիմնական թեմաներն էին՝ գրականության էլեկտրոնային հաշվառում, հաշվետվությունների կազմում, էլեկտրոնային հարթակների կիրառումը գրադարաններում, թվային գրադարաններ, Social media marketing, ժամանակակից էլեկտրոնային ռեսուրսներ, տվյալների բազայի ստեղծում, աշխատանք վեբ կայքի հետ, մեդիագրագիտություն: Դասընթացի նկատմամբ նկատվում էր մեծ հետաքրքրություն 44-օրյա պատերազմից հետո սահմանամերձ դարձած Կապանի գրադարանավարների կողմից, քանի որ ձևավորվել էր ժամանակին համապատասխան գիտելիքներով զինվելու գիտակցությունը:

2022 թ. օգոստոսի 8-12-ը Հայաստանի ամերիկյան համալսարանի Փափագյան գրադարանը կազմակերպել էր դասընթացների շարք «Գրադարանային նորարար ծառայություններ և պրակտիկա» խորագրով: Ծրագրին մասնակցում էր Արցախի պետական համալսարանի, Շուշիի տեխնոլոգիական համալսարանի և Գորիսի կենտրոնական գրադարանների 11 գրադարանավար: Մեկշաբաթյա աշխատաժողովին երկու օր դասընթացներ անցկացրին ազգային մասնագետները՝ մատենագիտական գրառումների ստեղծում, ընթերցողի տվյալների գրանցում, գրադարանային ռեսուրսների ֆիզիկապես և առցանց շրջանառություն «Koha» համակարգում թեմաներով:

2022 թ. հունիսից Շիրակի մարզային գրադարանում մեկնարկեց էլեկտրոնային սպասարկում գրադարանային գործընթացների կառավարման «Koha» համակարգով: Ծրագրի տեխնիկական և մասնագիտական կազմակերպիչը Ազգային գրադարանն էր: Ազգային մասնագետների կողմից գործարկվեց [shirak.nla.am](http://shirak.nla.am) կայքը, որից հետո արդեն Գյումրիում մարզային գրադարանի աշխատակիցների համար անցկացվեց դասընթաց: Ներկայացվեցին «Koha» համակարգում սպասարկման ողջ շրջանն ապահովող գործընթացները՝ ընթերցողական կարգերի ստեղծում, սպասարկման հիմնական ցուցանիշներն արտացոլող հաշվետվություններ, դրանց հետ աշխատելու ձևերը, ընթերցողների գրանցման կարգը, օգտվողների շտեմարանի ստեղծումը, գրականության շրջանառությունը: Այս բոլոր գործողությունները կիրառվեցին գործնական դասընթացի ժամանակ գրադարան այցելած ընթերցողների սպասարկումն իրականացնելիս:

2021-2022 թթ. «Հարց գրադարանավարին» առցանց ձևաչափով մի քանի վերինար է անցկացվել, որոնց թեմատիկ ուղղվածությունը հիմնականում էլեկտրոնային սպասարկման կազմակերպումն էր, համահավաք գրացուցակի հնարավորությունները, ընթերցողների առցանց հաշիվների կառավարումը, գրականության էլեկտրոնային պատվերի կատարումը և սպասարկումը, սպասարկման վիճակագրության արտահանումը, թվային շտեմարանների օգտագործումը և առնչվող մի քանի թեմաներ:

Դասընթացի առցանց ձևաչափն առանձնանում է նաև նրանով, որ մասնակիցների շարքում լինում են թե՛ գրադարանավարներ, թե՛ ընթերցողներ: Անկախ նրանից, որ դասընթացի մասին

հայտնող հայտարարության մեջ նշվում է թիրախային խումբը՝ ընթերցող կամ գրադարանավար, հետաքրքրություն կա երկու կողմից էլ:

Բացի խիստ մասնագիտական սեմինարներից, «Նորարար գրադարաններ» աշխատարանի շրջանակներում ՀԱԳ մասնագետներն իրենց գործընկերների համար անցկացրին երկու դասընթաց «Մեդիագրագիտություն» թեմայով՝ քննարկվող թեմաները հնարավորինս կապելով գրադարանի հետ. մեդիագրագիտության բովանդակությունը և կարևորությունը գրադարանների համար, մեդիագրագետ գրադարանավարը որպես հավաստի տեղեկություն տրամադրող կազմակերպության ներկայացուցիչ և տեղեկատվական դաշտում կողմնորոշվելու ուղեկից:

Ազգային գրադարանային շաբաթի շրջանակներում անցկացվեց սեմինար «Հայաստանի գրադարանների համահավաք գրացուցակում փնտրում կատարելու նրբությունները» թեմայով: Սեմինարի ընթացքում խոսվել է թեմատիկ, խորացված, կոնկրետ հրատարակչական տվյալներով և տրամաբանական փնտրումների կատարման ընթացքի, պատվերները ճիշտ կատարելու, գրադարանային հավաքածուն ընտրելու, վրիպակներից խուսափելու և նմանատիպ այլ մանրությունների մասին:

Ընդհանուր առմամբ 2021-2022 թթ. սպասարկման Բաժնի կողմից անցկացված դասընթացներին մասնակցել է 122 գրադարանավար, որոնցից 87-ն առկա, իսկ 35-ն առցանց: Առցանց դասընթացներին մասնակցել է նաև 48 ընթերցող:

Հայաստանի ազգային գրադարանն աջակցել և շարունակում է աջակցել Հայաստանի բոլոր գրադարաններին: Այս նպատակով շարունակական պարբերականությամբ իրականացվում են տարաբնույթ միջոցառումներ: Այդ միջոցառումների շարքում իրենց կայուն տեղն ունեն հայաստանցի գրադարանավարների մասնագիտական զարգացմանն ուղղված, մասնագիտական աճը խթանող միջոցառումները, քանի որ միայն գրագետ, գիտելիքահենք, ժամանակի պահանջներին համապատասխան հմտությունների վրա հիմնված աշխատանքը կարող է տալ ցանկալի արդյունք:

Հայաստանի Հանրապետությունում գրադարանային մասնագիտական կրթություն ունեցող գրադարանավարները մեծամասնություն չեն կազմում, ուստի էլ ավելի է կարևորվում մասնագիտական վերապատրաստման դասընթացների առկայությունը:

Ամենին չնվազեցնելով մասնագիտական հիմնարար կրթության կարևորությունը՝ պետք է նշել, որ գործող պայմանները թելադրում են արագորեն արձագանքել թվային փոխակերպման մեր դարում առաջ եկող բազմաթիվ փոփոխություններին:

Վերապատրաստումը կարճաժամկետ է, անկացվում է այն դեպքում, երբ աշխատակիցները կարիք ունեն հատուկ գիտելիքների, հմտությունների և որակների՝ իրենց աշխատանքը հաջողությամբ կատարելու համար [Robertson, 2018, 108]: Այս է պատճառը, որ վերապատրաստման դասընթացներն առավել օպերատիվ են աշխատում, առավել թիրախավորված են, շոշափում են ավելի թարմ խնդիրներ, առաջարկում են լուծումների առավել արդի տարբերակներ, ավելի գործնական մոտեցում են ցուցաբերում, ուստի արդեն աշխատանքային փորձ ունեցող գրադարանավարների համար կարճատև դասընթացներն առավել արդյունավետ են: Գրադարանում աշխատող մասնագետին վերապատրաստելը գրադարանի համար ավելի ձեռնտու է, քան դրսից նոր այլ մասնագետի բերելը, քանի որ փորձը ցույց է տալիս, որ հենց փորձ և սովորելու ցանկություն ունեցող գրադարանավարներն են մնում գրադարանում և դառնում գրադարանի աշխատանքի հիմնասյուները:

Բացի մասնագիտական նոր գիտելիքներից, նմանատիպ միջոցառումները բարձրացնում են նաև գրադարանավարների հետաքրքրությունը, նոր խթան են տալիս նրանց, աշխատանքային առօրյային նոր շունչ և ոգևորություն հաղորդում: Դասընթացների ընթացքում մասնագիտական նյութից զատ տեղի է ունենում ազատ շփում գրադարանավարների միջև, ինչի շնորհիվ փորձի փոխանակումը, մեկը մյուսի հետ գաղափարների կիսումն առավել մոտիվացնող միջավայր է ստեղծում: Փորձը ցույց է տալիս, որ դասընթացին հաջորդող շրջանում աշխատանքում մեծ ակտիվություն է նկատվում մասնակից գրադարանավարների կողմից:

2014 թ. Ավստրալիայի Դիքին համալսարանի գրադարանավարների համար կազմակերպվել էր վերապատրաստման ծրագիր: Մինչ ծրագրի մեկնարկը կազմակերպիչները կատարել էին

վերապատրաստման կարիքների գնահատում մի քանի ուղղություններով՝ հաղորդակցական հմտություններ, հետազոտական հմտություններ, թվային գրագիտություն և մասնագիտական գիտելիքներ: Գնահատման արդյունքում միավորներ էին տրվել 1-5 բալանոց սանդղակով, որտեղ մինչին միավորը 3.2-ն էր: Նույն գնահատումն անցկացվեց վերապատրաստման ծրագրի մասնակիցների հետ ծրագրի ավարտից հետո, որտեղ մինչին միավորը բարձրացել էր արդեն 4.7-ի: Սակայն ծրագրի ավարտից մեկ տարի հետո՝ 2015-ին, ևս մեկ անգամ անցկացնելով նույն գնահատումը՝ կազմակերպիչները տեսան գնահատման միավորների անկում: Սա թույլ տվեց գալ այն եզրահանգման, որ նմանատիպ դասընթացները և ծրագրերը պիտի լինեն պարբերական և շարունակական:

Գրադարանավարների փոփոխվող դերերը հետաքրքիր հեռանկարների և մարտահրավերների խառնուրդ են, այդ պատճառով գրադարանները սկսում են հավաքագրել հմտություններ, գիտելիքներ և կարողություններ ունեցող անձնակազմ՝ հարմարվելու սպասարկման նոր ձևերին, համապատասխանելու օգտվողների պահանջներին, ինչպես նաև սկսում են պարտավորվել ապահովել իրենց հմտությունների զարգացմանը համապատասխան ընթացիկ ծրագրեր [Նույն տեղում, 107]:

Երկարամյա աշխատանքային փորձը պետք է լինի ոչ թե պարզապես տարիների ներկայության վկայություն, այլ մասնագիտական աճի և նոր նվաճումների առհավատյալ: Մասնագիտական աճ գրանցելու ցանկությունը ոչ միայն նորմալ է և գովելի, այլև պարտադիր է, այլապես անձը կլինի գրադարանի աշխատակից, բայց ոչ երբեք կոչումով գրադարանավար:

## SUMMARY

Continuous professional development and lifelong learning should be an integral part of every librarian's work. Over the years, librarian's participation in various workshops, trainings, direct or remote seminars is very important for their professional growth, to avoid stagnation, to acquire new skills and knowledge, and thus to face the challenges that arise with changes in work over time.

The article presents the activities of the National Library of Armenia aimed at the professional development of librarians of both national and other libraries of Armenia, with the aim of creating prerequisites for professional development and new achievements in the workplace.

## ՕԳՏԱԳՈՐԾՎԱԾ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՑԱՆԿ

1. Gbaje, E. S., Re-training of librarians for the digital work environment by the Nigerian Library Association // IFLA Journal, SAGE Publications, London, 2013, №39 (1), pages 30-36, [Electronic publication] URL : <https://repository.ifla.org/handle/123456789/369>, 29.10.2022.
2. Noh, Y., A study on the discussion on Library 5.0 and the generation of Library 1.0 to Library 5.0 // Journal of Librarianship and Information Science, SAGE Publications, London, 2022, №00 (0), pages 1-17, [Electronic publication] URL : <https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/09610006221106183>, 26.10.2022.
3. Robertson, S., Exploring the efficacy of training and development for liaison librarians at Deakin University, Australia // Journal of Higher Education Policy and Management, Routledge, Melbourne, 2018, vol. 40, №2, pages 107-120, [Electronic publication] URL: <https://doi.org/10.1080/1360080X.2018.1426370>, 26.10.2022.